

Niels Juel og Tåsinge

Af Otto Jonassen

At »Niels Juel gav agt på stormens brag« er velkendt af alle danske. At denne hans agtpågivenhed og i det hele taget hans kendskab til de luner, dansk vejr og vind lægger for dagen, var stærkt medvirkende til, at det lykkedes ham at tilføje den svenske flåde et knusende nederlag i Køge Bugt, er også velkendt, samt at kong Christian den Femte var tilskuere til dramaet fra første parket, nemlig fra Skånes kyst, hvor han lå og belejrede Malmø (uden større held).

Derimod hersker der nogen uenighed om, hvordan kongen opfattede begivenheden og reagerede på den. En version vil vide, at kongen betragtede det hele med sammenbidt tavshed. Men at Christian V skulle kunne tie i seks timer, det er vist for usandsynligt. Fra anden side beskrives hans reaktion som tiltagende begejstring; men den mest kendte version siger, at kongen længe var rasende over, at Niels Juel

tilsyneladende satte kongens forholdsordre til side ved at udsætte den danske flåde for alt for stor risiko ved at angribe den talræssigt overlegne svenske flåde, især risikoen for at blive afskåret fra forbindelsen til Københavns havn og den hollandske hjælpeflåde, som var på vej nordfra. Da skulle kongen have bandet over Niels Juel og svoret, at han skulle blive hængt på galgen i en jernlænke – hvis han tabte slaget. Som bekendt gik det anderledes, og piben fik en anden lyd.

Digteren Adam Oehlschläger har kendt den sidstnævnte »saga« om kongens adfærd, og da han på sin rejse til Langeland i 1804 passerede Tåsinge og ved synet af Valdemars Slot mindedes Niels Juel, blev han inspireret til en fantasifuld dramatisering af episoden i Køge Bugt. Den indgår i hans store digt »Langelands-Reise«, og her hedder det bl.a.:

*»Blussende Konningen stod i sin Borg med vredeligt Aasyn,
Harmfuld skielved hans Haand under det speidende Glar...
Da svor Skjoldungen dyrt, i faderlig Harme, ved Himlen:
»Slagen skal du, Niels Juel, hænges i Galgen, med Jern!«*

Men udfaldet blev jo ikke som ventet.

*»Og da, bedækt med Støv og med Sved og med Blod han paa Land steeg,
Knælende ned for sin Drot, fuldvel sin Brøde bevidst,
See, da græd Dankongen, thi ret som en Misdæder knælte
Ydmyg den herlige Helt, vented sin Dristigheds Løn,
Kierlig han tog ham i Favn, som en Fader han løfted sin Finger,
»Niels, Niels«, smilte han blidt, »nys jeg en Lænke dig svor,
Den skal du faae.« Men fluks af sin Hals tog Kongen en Kiede
Tung af hin rødeste Guld, rundt med Karbunkler*) besat,
Hængte den trindt om Heltens Hals; og det blomstrende Thorsing
Blev den Galge, hvori herlig Forbryderen hang«.*

Handwritten flourish

CHRISTIAN den femte af
Guds Naade, Konge til Danmark,
af Norge, de hollandske og Slesvig,
Göteborg och Slesvig, Holsten, Stormarn
och Dytmarsken, Grefve och
aldemborg af Oldenburg

Large handwritten flourish

Vor gunst tilførs, som vi det dend 1. hujus
mellem Schonen og Stevens begynte Siø-
Combat sielf hafver anseet, og deds Lycke-
lige udgang af Fiendens retirade lettelig
merket, saa ere vi derom aff din allerunder-
danigste med din Broder Oss tilsendte
ein allerrunderdanigste med alle tilførs
op tilførs relation vilker forsmidiget,
og forer i sinde om af sandens forling
Victori inden vor skede om vor skede og
inden vorer forling om vel. og forer forer.
vi er med ein familie betender. Conduite
Carl tilførs, og forer alig skede forer.
vi Admiral general Lieutenant declarer
vill og ein Gage allerrunderdanigst forer,
og forer ein alle ander officerer, som
dend forer og forer forer forer, som
vill skede. Minder og betender at forer
for. Ein skede vi forer, at den forer
lange framme forer, og skede vind.
vi, at de betender skede ja forer ja
vill om repareret. Incontinent forer
vi Admiral General Grefve Tvinger

Nå, men rent nøgternt: Kongens fak-
tiske reaktion afsløres af de breve, som i
fjor dukkede op i Valdemars Slots arkiver,
især det, kongen skrev til Niels Juel tre
dage efter sejren:
CHRISTIAN den Femte af Guds Naade,
Konge til Danmark og Norge, de Ven-
ders og Gohters, Hertug udi Slessvig,

Holsten, Stormarn og Dytmarsken, Grefve
udi Oldenburg og Delmenhorst - Vor
gunst tilførn. Som Vj det dend 1. hujus
imellem Schonøer og Stevens begynte Siø-
Combat sielf hafver anseet, og deds Lycke-
lige udgang af Fiendens retirade lettelig
merket, saa ere Vj derom aff din allerunder-
danigste med din Broder Oss tilsendte

relation videre forstændiget, og priser Gud som Oss saadan herlich Victori uden stor skade paa vore Skibe og uden megen forlust paa Folk, gifvet hafver. Vi ere med din herudi beteede Conduite vel tilfreds, og hafve dig derfor for vores Admiral General Lieutenant declareret, ville og din Gage Allernaadigst forbedre, og hafver du alle andre Officerer, som deris troskab og tapferhed beviist hafver, om voris Kongl. Naade og Belønning at forsikkere. Nu holde Vj for got, at du saa lenge Hiemme forbliver, og derpaa drifver, at de beskadigede Skibe jo førre jo bedre vorder repareret. Imidlertid hafver Vj vores Admiral General Grefve Tromp beorderet med 5 af vores ubeskadigede Skibe, og Admiral Jenss Rohsteen, Vice Admiral Morsing, Schoubynacht***) Matthis Piil, sampt de 50 Hollandsche auxiliier – Skibe at gaae i Øster Siøen og krysse imellem Øeland og Bornholm, indtil du med vores andre Skibe kandst følge. Som Oss ochsaa berettes at du formeener practicabel at vere, den Stralsundske Haufn at kunde forderfve naar nogle Skuder udi Fahr vandet blifve needsiunkne, saa hafver du derom din allerunderdanigste meening Oss med det første at gifve tilkiende, med forslaug hvad dertil requireres, thi fra ingen Side ellers Fiendens Capere vores Traficque fra Tydschland kand incommodere.

Befalende dig Gud. Skrefvet udi voris Feltleyr for Malmø den 4 Juij 1677.

Christian

(udskrift:)

Oss Elskelige HøyÆdle och Velbiurdige Hr. Niels Juel til Sæbygaard, Ridder, Voris Admiral General Lieutenant och Admiralitetz Raad, sampt Gouverneur paa Vort Land Gulland.

Der var altså ingen mislyd i kongens bemærkninger, tværtimod, og den lovede

gave udeblev ikke. Det var store penge, der tilkom Admiral-General-Lieutenanten, nemlig prisepenge, 10 procent af de erobrede skibes takserede værdi, ialt 22.460 rigsdaler, en enorm sum, som kongens kasse ingenlunde var i stand til at udrede kontant. Men som kongerne havde fået for skik, valgte Christian V at sælge ud af kronens jordegods, og ved at lægge en del til af egne midler, kunne Niels Juel købe kronens del af Tåsinge for 32.385 rdl. 30 sk. Det omfattede det meste af øens bøndergods, skovene og Landet kirke, samt det meste af Valdemars Slots jordtilliggende. Og han fik det ikke som gave, men dog til favørpris, for 40 rdl. pr. td. hartkorn, 20 procent under markedsprisen. Selve slottet hørte ikke til krongodset. Det var i øvrigt stærkt forfaldent, endnu langt fra genoprettet efter svenskernes hærværk i krigen 1658-60. Niels Juel købte slottet af Henrik Nielsen Holst formedelst 3.000 rdl., og da krigen sluttede i 1679, kunne Niels Juel tage Tåsinge i besiddelse. Han selv og sønnen Knud opkøbte efterhånden størstedelen af det resterende bøndergods.

Som en yderligere kongegunst bevilgedes ham frihed for livstid for alle slags skatter og afgifter af tåsingegodset (med undtagelse af »Princessinde-Styr«), en benådning, der også blev tildelt hans søn Knud.

I over 300 år har Valdemars Slot – under skiftende ejendomsvilkår – tilhørt Niels Juels slægt. I de senere år er slottet blevet tilgængeligt for publikum, som her blandt meget andet seværdigt kan møde mange minder om Niels Juel selv.

* Skrivefejl eller manglende viden? *Kar-funkel* er navnet på en glitrende rød ædelsten. Karbunkel betyder brandbyld!

** Schoubynacht = en hollandsk titel = viceadmiral.